

ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՇԱՐՔԷՆ – ՄԵԾԵՐՈՒ ՀԵՏ

Ալեք Մանուկեան

Վարդան Թաշճեան

Եօթանասունական թուականներու սկիզբը, երբ ուսողութեան ուսուցիչ էի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան մէջ, ուսուցիչներու իրաւունքներուն պաշտպանութեան գծով նախաձեռնութիւնը ստանձնեցինք հիմնելու ՄԿՀ Ուսուցչա-Պաշտօնէութեան Միութիւնը: Պետական օրէնքին հետեւելով պատրաստեցինք մեր ուրոյն Ծրագիր-Կանոնագիրը, երեք լեզուներով (Յունարէն, Հայերէն, Անգլերէն) եւ պաշտօնապէս ձեռք ձգեցինք Կիպրոսի Աշխատատրական Նախարարութեան արտօնագիրը: Աւելին՝ ճանաչում եւ զօրակցութիւն ստացանք նաեւ Կիպրոսի մէջ գործող բանուորական զանազան ընկերակցութիւններէն, յատկապէս՝ Համակիպրական Ուսուցչաց Միութենէն:

Այս շարժումին նպատակն էր ՄկՀ-ի պաշտօնէութեան աշխատանքային պայմաններու բարելաւումը, ամէն տարեվերջին պաշտօնի շարունակման անորոշութեան եւ մտատանջութեան վերացումը եւ ի վերջոյ՝ տարիներու ծառայութեան արարտին հայ ուսուցիչը գործնականապէս գնահատող հանգստեան թոշակի մը հաստատումը:

Հարկաւ նորաստեղծ մեր միութիւնը, հասկնալի պատճառներով շատ ալ հաճոյ չթուեցաւ այն ատենուան Հոգաբարձութեան: Մտավախութիւնը այն էր, որ իրենց բացարձակ հեղինակութիւնը կը վտանգուէր այս կերպով եւ ո՛վ գիտէ, կրնար օր մը դէմ յանդիման գտնուիլ աննախընթաց եւ անախորժ գործադուլի մը, Կիպրոսի քոյր միութիւններու հաւանական աջակցութեամբ:

Այդ օրերուն էր, որ պատահական զուգադիպութեամբ Կիպրոս ժամանեց ՀԲԸՄ-ի ցլեանս նախագահ եւ ազգային բարերար Ալեք Մանուկեան, Կեդրոնական Վարչութեան գրեթէ բոլոր անդամներուն ընկերակցութեամբ, Միջին Արեւելեան հայահոծ կեդրոններ կատարած պաշտօնական շրջապտոյտի մը ծիրէն ներս: Բնականաբար տօնական ցնծալի մթնոլորտ մը կլանեց Հաստատութիւնը, այս այցելութեան ընդմէջէն:

Նախագահին քանի մը օրերու վրայ երկարող բարեբաստիկ այս կեցութենէն օգտուելով, մեր նորակազմ Միութիւնը, որուն ատենապետն էի ես, հանդէպում մը խնդրեցի իրմէ, ՀԲԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան եւ Մելգոնեանի ուսուցիչներուն միջեւ: Հակառակ իր բազմազբաղ վիճակին, երբ անջատ տեսակցութիւններ պիտի ունենար Կիպրոսի Նախագահ Մակարիոս Արքեպիսկոպոսի եւ պետական անձնաւորութիւններու հետ, Պրն. Մանուկեան գրապէս ընդառաջեց մեր փափաքին եւ այս ժողովը կայացաւ Աղջկանց Շէնքի գետնայարկ ակումբի սրահին մէջ:

Մէկ ժամէն աւելի տւուող այս մտերմիկ հանդիպումին, Նախագահին յանձնեցինք մեր պատրաստած յուշագիրը, շինիչ առաջարկներու ամբողջական ցանկով, առանց վիրաւորելու Հոգաբարձութեան վարկն ու հանգամանքը: Մեր յղածը բողոքագիր մը չէր, այլ մեր սիրելի Մելգոնեանը արժանի իր բարձրութեան վրայ պահելու ձգտող նիւթական, բարոյական, կրթական եւ ընկերային պայմաններու բարեկարգումը, յուսադրիչ ապագայի հեռանկարներով:

Նախագահ Մանուկեան, պատուական այս մարդը, ամենայն համբերութեամբ, եւ իր բնատրութեան յատուկ հեղութեամբ լսեց մեզ, հարցումներ ուղղեց, լուսաբանութիւններ ստացաւ, նօթագրել տուաւ իր օգնական քարտուղարին եւ չափազանց սիրալիր եւ հաճելի այս հանդիպումը վերջ գտաւ նոր յոյսեր եւ ակնկալութիւններ խոստանալով բոլորին:

Հետեւեալ օրը, արձակուրդ ըլլալուն առիթը օգտագործել ուզեցի Մելգոնեանի մեր բնակարանին պարտէզով զբաղելու: Հագած էի մարգական շապիկ, կարճ տաբատ, գլխուս գլխարկ եւ ոտքերուս՝ ֆլիբ-ֆլոբ: Մեր տունը ուսուցիչներու երկար հին շէնքին ծայրի վերջին յարկաբաժինն էր եւ պարտէզն ալ՝ շէնքին վարը:

Ժամէ մը աւելի, հո՛ղ, փոշի՛, քրտի՛նք արտառոց վիճակի մէջ, բահն ու բրիչը ձեռքիս աշխատած պահուս հեռուէն հետզհետէ զօրացող խօսակցութեան ձայներ հասան ականջիս եւ շատ չանցած, ո՛վ զարմանք, ինքզինքս դեմ դիմաց գտայ Նախագահ Մանուկեանին եւ Կեդրոնական Մարմին լրի կազմին հետ: Իրենց ընկերացող ո՛չ հոգաբարձու կար, ո՛չ Տնօրէն, ո՛չ ալ՝ տեղացի օգնական մը: Իրենք իրենց Նիկոսիոյ Հիլթըն պանդոկէն քալելով եկած էին Մելգոնեան, ինչ որ հասկցայ աւելի ուշ, քննական անակնկալ այց մը կատարելու Հաստատութեան անձանօթ անկիւնները եւ գաղափար մը կազմելու դպրոցի ֆիզիքական ընդհանուր իրավիճակին մասին:

Երբ ինձի մօտեցան, դանդաղեցան եւ բոլորը մէկ կեցան: Նախագահը եղաւ առաջին խօսողը, եւ ակնարկելով նախորդ օրուան հանդիպումին, ըսաւ:

- Օհ, դո՛ւք էք, Պրն. Թաշճեան, երէկ գործի վրայ, այսօր ալ, այնպէս չէ՛: Ի՛նչ լաւ: Երանի ես ալ կարենայի ձեզի պէս հագուիլ եւ աշխատիլ:

- Հրամանեցէ՛ք Պրն. Նախագահ, ահա՛ գործիքը, արգելք մը չկայ, - կատակեցի ես:

Խնդացին:

- Թէ՛ կրթական մշակ, թէ՛ հողի մշակ, that's good, - աւելցուց:

- Հարկաւ, երկուքն ալ կարելոր են ազգին համար . . . պատասխանեցի

Հետաքրքրուեցան ցանաճովս, ծռեցան, նայեցան, գնահատեցին, յաջողութիւն մաղթեցին եւ շարունակելու վրայ էին իրենց ճամբան, երբ միջամտեցի քաղաքավարօրէն:

- Բայց մէկը չկա՛յ Ձեր հետ, ընկերացող մը չունիք որ դիրութիւն եւ տեղեկութիւն տար Ձեզի:

- Չէ՛, չունինք: Չուզեցինք: Մենք՝ մեզի ճամբան կը գտնենք, չենք կորսուիր, - պատասխանեց Նախագահը:

- Անկարելի է Պրն. Նախագահ: Ձեզի չեմ կրնար մինակ ձգել: Բացատրութեան կրնաք կարօտիլ: Եթէ երկու վայրկեան սպասէք, վեր ելլեմ, վրայ-գլուխ շուտով փոխեմ, գա՛մ:

- Հարց չէ, սակայն քանի որ կը պնդէք, եկէք: Միայն թէ փոխուելու պէտք չկայ, ասանկ եկէք, ամօթ չէ, - անելցուց Նախագահը գրաւիչ իր կապոյտ աչքերը թարթող հարազատ ժպիտով:

- Ինչպէս որ կ'ուզէք, կը բաւէ որ ձեզի առաջնորդեմ, - ըսի ու սկսայ՝ հլու հնազանդ, այդ թափ թփած վիճակով քալել ՀԲԸՄիութեան աւագանիին հետ, ամօթի թեթեւ զգացումով մը՝ ալ անելի կարմրցնելով արեւէն այրած երեսս...: Շարունակական մեր խօսակցութիւնը սակայն փարատեց այդ հոգեվիճակս, երբ ինքզինքս գտայ ամէն մէկ քայլափոխին Մելգոնեանի իւրաքանչիւր քարին ու ծառին մասին գիտելիքներու իմ պաշարս փռելու վրայ:

- Այս tower-ը ի՞նչ է հոն, - մատով ցոյց տալով հարցուց Նախագահը:

- Ատիկա Կիպրոսի Պետական Ռատիօկայանին շէնքն է, ուր կ'աշխատի նաեւ տիկինս, իսկ այս քովի մետաղեայ շինութիւնն ալ հայկական նախակրթարանն է, որուն նախկին դպրոցաշէնքը այժմ կը գտնուի թրքական գրաւումի տակ, Հին Նիկոսիոյ Վիքթորիա փողոցին վրայ: Գաղութը մեծ կորուստ կրեց 1963-ի միջ-համայնքային յոյն-թուրք բախումներու ընթացքին:

Ո՛վ կրնար երեւակայել, որ մի քանի տարի ետք նման ողբերգութեան մը թիրախ պիտի դառնար նաեւ նոյն ինքն Մելգոնեանը, թրքական օդանաւերու բարբարոսային ռմբակոծումներով:

Հասանք արեւելեան սահմանի փշաթելերով ծածկուած ցանկապատը ու դարձանք հիւսիս, քալելով դէպի Հաստատութեան հիւանդանոցը առաջնորդող արահետներէն, որոնց տակ կը գտնուէին խորունկ քարայրները:

- Գիտէ՞ք, - ըսի, - հոս սա անկիւնը ժամանակին խոզանոց էր, ազարա՛կ: Հաստատութիւնը կենդանի կը պահէր, անոնց միսը օգտագործելով ճաշի պատրաստութեան: Հիմա ա՛լ վերցուած է այդ դրութիւնը, առողջապահական պատճառներով:

Հասանք հիւանդանոց: Անոր առջեւի կիսափսլ հողմադացը իրենց ուշադրութիւնը գրաւեց: Բացատրեցի, թէ ե՛րբ եւ ինչի՛ կը գործածուէր ատիկա եւ ինչո՞ւ դադրած է բանելէ: Հիւանդանոցէն դէպի մայր շէնքերը ուղղուող գեղեցիկ ծառուղիին երկու կողմերը երկարող լայնատարած արտերուն մերկութիւնը նկատելէն ետք, նախագահը կեցաւ, աջ ու ձախ լաւ մը դիտեց եւ հարց տուաւ:

- Ինչո՞ւ համար այս արտերը չեն մշակուիր, չեն օգտագործուիր բանջարեղէնի կամ պտուղի համար: Շատ մը ծախսեր կարելի է ինչայել այս կերպով, այնպէս չէ՛ ... :

Գլխու հաստատական շարժումով համամտութիւն յայտնած եղան նաեւ միւս անդամները, հաւանաբար մտածելով, որ երբ ուսուցիչ մը կրնայ իր տան պարտէզը փորել-փորփրել, ինչո՞ւ ոչ նաեւ աշակերտները, զիրենք գուրգուրացող Հաստատութեան սիրոյն:

Իրաւանք ունէր, հարցում մըն էր, որուն պատասխանը տուի գլխու դիւանագիտական շարժումով մը:

Գլուխը օրօրեց կարծես դժգոհ պարզուած տեսարանէն:

Շարունակեցինք մեր ուղեւորութիւնը ու հասանք Բարերարներու Դամբանը: Ուսանողներ, որոնք ճեմելու վրայ էին, կեցան, սկսան ծափահարել եւ հետաքրքրութեամբ մեզ դիտել, մանաւանդ երբ անցանք աղջկանց շէնքին առջեւ, անտառին քովէն դէպի Բարերարներուն Վիլլան երկարող բակը: Շատեր՝ սանդուխները եզերող լայն քարին վրայ նստած, ուրիշներ՝ բակի նստարաններուն վրայ: Բոլորն ալ ոտքի ելան ի նշան յարգանքի, սակայն զիրենք սառեցնող երեւոյթը է՛ս էի անտարակոյս: Ե՛ս, որ ամէն օր առանց բացառութեան արդուկուած մաքուր շապիկով, փողկապով, բաճկոնով եւ ներկուած փայլուն կօշիկներով կը ներկայանայի դասարան, այնքան բծախնդիր արտաքինիս, հոն այդ պահուն սակայն, շլիտի վիճակով կ'ընկերանայի ՀԲԸՄ-ի ղեկավարներուն, այլ մանաւանդ ազնուաշուք Նախագահին ...: Քանի մը աղջիկներ ափ ի բերան սկսան բարձրաձայն իրենց ընկերները կանչել շէնքին մէջէն:

- Եկէ՛ք, եկէ՛ք, նայեցէ՛ք Պրն. Թաշճեանը կարճ տաբատով եւ ֆլիբներով, Նախագահ Ալեք Մանուկեանին հետ: Հա ... հա... հա...:

Խնդուքս չկրցայ զսպել: Բացատրութիւնս որոշեցի տալ յաջորդ օրն իսկ, որպէսզի չկարծուէր թէ ուղեղիս կրնար զարկած ըլլալ Նախագահին պատուաբեր ընկերակցութիւնը...:

«Կարելոր առաքելութիւնս» քիչ մը եւս շարունակուեցաւ Վիլլային առջեւէն դէպի Նիկոսիա-Լիմասոլ մայր պողոտան երկարող ծառուղին: Քալեցինք մինչեւ երկաթեայ դարպասը, ուրկէ դարձեալ հետիոտն պիտի վերադառնային պանդոկ: Հարկաւ կարճ այդ ճամբայէն անգամ մը եւս վայելեցէնք Մելգոնեանի գոյգ շէնքերուն կողքին փառաշուք միւս խորհրդանիշ-կոթողը, յաղթահասակ եւ անզուգական ջրամբարը:

Բոլորն ալ մէկ առ մէկ ձեռքս առին, քաղաքավարութեամբ եւ անկեղծ ժպիտով յայտնեցին իրենց շնորհակալութիւնն ու գոհունակութիւնը եւ հրաժեշտ տուին օդին մէջ ճօճուող ձեռքի շարժումներով, տակաւին քանի մը մեթր հեռանալէն ետք:

Նախագահ Մանուկեան ինծի համար այդ օր «Մեծ» մարդու կերպարը տուաւ, հակառակ իր բարձր դիրքին, հանգամանքին եւ վայելած վարկին, իր ցուցաբերած համեստ, պարզ, մարդամօտ, ազնիւ ու յարգալիր վերաբերմունքով, սքանչելի օրինակ մը հանդիսացաւ մարդկային հաղորդակցութեան գաղտնիքին, այսպէս կոչուած «charisma»ին: Ազնուական մը ծնիլը չէ կարելորը, այլ ազնուական կեանք մը ապրիլը: Քաջ մա՛րդ՝ շա՛տ, խելացի մա՛րդ՝ շա՛տ, մտաւորական մա՛րդ՝ շա՛տ, հարուստ մա՛րդ՝ շա՛տ, համբաւաւոր մա՛րդ՝ շա՛տ, դիրքի մա՛րդ՝ շա՛տ: Ազնուական մա՛րդն է հազուագիւտ, ա՛նձ մը, որ իսկական մեծութիւնը կ'ունենայ դիմացինն ալ կարելոր զգացնելու:

Չինացի մեծ իմաստասեր Քոնֆիկիոն՝ս, դարեր առաջ մատնանշեր է արդեն այս ճշմարտութիւնը, շեշտելով որ համեստութիւնը կը մնայ բոլոր առաքինութիւններուն կարեւորագոյնը:

Դէպի տուն վերադարձիս, սանդուխի աղջիկները խուժեցին վրաս:

- Պարո՛ն, ի՛նչ վիճակ է ասիկա: Ալէք Մանուկեանին առջեւ ասանկ կ'ելլեցուի՛ : Աւօթ չէ՛, պարոն: Մեր առջեւ տախրմով կ'ելլէք եւ հոս...:

- Պատասխանը վաղը կ'առնէք, - ըսի ու քայլերս արագացուցի դէպի պարտէզ, կիսաւարտ գործը շարունակելու համար:

Տարիներ ետք, մեծ բարերարը եւ իր ազնուափայլ տիկինը՝ Տիկ. Մարի Մանուկեանը, ի՛նչ հրեշտականման անձնատրոսիւն, ինչպէս նաեւ ՀԲԸՄ-ի Կեդրոնական Վարչութեան անդամներէն մի քանին, ներառեալ այժմու նախագահ Պերճ Աեդրակեանը, Էտուրրտ Մարտիկեանը, Ռիչըրտ Կրէկորին, Հայկաշէն Ուզունեանը պաշտօնական այցելութեամբ պատիւը ունեցանք ընկալելու եւ ողջագուրելու Նիկոսիայ Նարեկ Վարժարանէն ներս երբ Տնօրէն էի հոն:

Որքա՛ն յուզուեցան հանդիսասրահին մէջ իրենց ի պատիւ մեծարանքի հանդիսութեան՝ աշակերտներուն հրամցուցած երգերէն եւ արտասանութիւններէն: Պատմական օր մըն էր մեզի համար: Հաճելի եւ յիշատակելի:

Հանդէսէն ետք, տեսչարանիս մէջ, պատշաճ հիւրասիրութեան մէկ պահուն, երբ Նախագահը կը ստորագրէր այցելուներու տոմարէն մէջ, կամացուկ մը ականջին փսփսացի Մելգոնեանի մեր «շրջապտոյտ»ին մասին: Առինքնող նայուածքը յառեց դէմքիս, դադար տուաւ դրութեան, գլուխը թեթեւօրէն վեր-վար շարժեց քանի մը անգամ եւ թափ տալով իր յիշողութեան ըսաւ:

- Այո՛, այո՛, կը յիշեմ, մեզի շատ օգտակար եղաք: Հետաքրքրական օր մըն էր, բայց ձեր պարտէզի գործը խանգարուեցաւ...:

Ժպտացիւք:

Տարիներ գլորած են նաեւ ա՛յս օրէն եւ հիմա կը տեսնեմ, որ ժամանակը որքա՛ն կը փոխէ եղեր ամէն բան, երբ չկան այլեւս, ո՛չ Ուսուցչաց Միութիւնը, ո՛չ պարտէզը, ո՛չ աշակերտները, ո՛չ Մանուկեանը եւ ո՛չ ալ նոյն ինքն՝ ... Մելգոնեանը:

Նիկոսիա, Կիպրոս